

Innst. 435 S

(2016–2017)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Dokument 6 (2016–2017)

Innstilling fra justiskomiteen om Årsmelding for 2016 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

Til Stortinget

Sammendrag

Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM) ble etablert ved lov 1. juli 2015 og var først i regulær drift fra 2016. Institusjonen er organisatorisk underlagt Stortinget, men er for øvrig uavhengig.

Etter lov om nasjonal institusjon § 1 skal NIM «fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig». Etter loven § 11 skal den nasjonale institusjonen årlig avgi en melding til Stortinget om sin virksomhet og utviklingen av den menneskerettslige situasjonen i Norge.

Den viktigste grunnen til å ha en nasjonal institusjon er å belyse de menneskerettslige utfordringene i Norge, overvåke, samt gi råd til myndigheter og andre og å informere om menneskerettighetene. Systemene for gjennomføring og overvåkning av våre menneskerettsforpliktelser er fragmentert, og Norge har så langt manglet et organ som kan gjennomføre en helhetlig overvåkning av alle menneskerettigheter. Helhetlig overvåkning er derfor en hovedoppgave for den nye institusjonen. NIM vil bl.a. dekke oppgaver som faller utenfor de eksisterende ombudsordningene, men man vil også samarbeide nært med disse for bl.a. å fremme koordinering og samordning av de ulike overvåkningsorganers arbeid på menneskerettighetsområdet. En sentral oppgave

vil også være å holde nær kontakt og samarbeide med det sivile samfunn.

Nasjonal institusjon har et særlig ansvar for nasjonale minoriteter og urfolk. Fra 1. januar 2017 har tidligere Gåldu blitt en integrert del av institusjonens virksomhet.

Årsmeldingen peker på sentrale utviklingstrekk og utfordringer innenfor et bredt spekter av områder, som institusjonen mener kan gi grunnlag for en konstruktiv debatt om menneskerettighetene. Årsmeldingen består av fire deler: del 1 om «Vår rolle», del 2 om «Utviklingstrekk», del 3 om «Fordypning – tre temarapporter og domsoversikt» og del 4 «Om oss».

Årsmeldingen del 1 gir en oversikt over institusjonens strategi og prioriteringer og reflekterer den delen av arbeidet som handler om institusjonsbygging.

Institusjonen har gjennom sitt overvåkningsarbeid identifisert flere områder hvor det fra et menneskerettslig perspektiv er grunnlag for forbedring og behov for endring. Dette reflekteres gjennom de utviklingstrekkene som belyses i årsmeldingens del 2, og de anbefalinger som gis der. Nasjonal institusjon skal bidra til at nasjonale lovgivningsprosesser blir best mulig, og sikre at relevante menneskerettslige problemstillinger drøftes forsvarlig og grundig. For å kunne utføre denne oppgaven er det nødvendig at lovgivningsprosessene gir tilstrekkelig rom for slik kontroll. Institusjonen foreslår derfor at utredningsinstruksen endres for å synliggjøre plikten til å utrede menneskerettslige spørsmål i lovgivningsprosesser.

I 2016 har institusjonen særlig fordypet seg i tre problemstillinger på menneskerettighetsområdet: enslige mindreåriges asylsøkeres rett til omsorg, sjøsamenes rett til fiske som del av deres folkerettslige kulturgrunnlag og politiets overvåkningsmetoder vurdert opp mot Grunnloven § 102. Disse temaene er

behandlet i egne temarapporter, som gis ut sammen med årsmeldingen. Det er i meldingens del 3 også gitt en oppsummering av de funn institusjonen har gjort på disse tre utvalgte områdene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ferhat Güven, Kari Henriksen, lederen Hadia Tajik og Lene Vågslid, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Hårek Elvenes, Peter Christian Frølich og Anders B. Werp, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen og Ulf Leirstein, fra Kristelig Folkeparti, Kjell Ingolf Ropstad, og fra Senterpartiet, Jenny Klinge, viser til at årsmeldingen trekker frem viktige menneskerettslige utfordringer for Norge. Komiteen merker seg at Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, som ble opprettet av Stortinget i 2015, arbeider konstruktivt og bra med å utvikle metoder og gi tydelig, mest mulig presis og informativ vurdering av situasjonen på ulike felt.

Komiteen ser positivt på måten institusjonen har arbeidet på for å finne egnet form, metodikk og arbeidsmåte. De tre strategiske målsettingene; å være en sterk faglig aktør, en samlende brobygger og en tydelig vaktbikkje som ligger til grunn, gjenspeiles tydelig i årsmeldingen og i dialogen med Stortinget.

Komiteen merker seg at årsmeldingens innledende del handler om utviklingstrekk på viktige områder og drøfter grunnleggende forutsetninger for at en stat skal kunne oppfylle sine menneskerettslige forpliktelser i henhold til menneskerettighetene. Årsmeldingen inneholder anbefalinger om hvordan dette kan forbedres på disse områdene: nasjonal gjennomføring av menneskerettighetene, urfolk, ytringsfrihet, asyl- og innvandring, nye politimetoder – dataavlesing, etterretningstjenestens overvåkingsvirksomhet, barnevern og retten til familieliv, eldre, kjønnsidentitet, nasjonale minoriteter, religions- og trosfrihet, retten til rettfærdig rettergang, næringsliv og menneskerettigheter, tvang i helse- og omsorgssektoren og frihetsberøvelse.

Det vises til anbefalingene i årsmeldingen på disse områdene, og komiteen fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå anbefalingene i årsmeldingen for 2016 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med hvordan anbefalingene er fulgt opp.»

Komiteen viser til årsmeldingen, som har fordypet seg i tre hovedområder: enslige mindreårige asylsøkere, sjøsamenes rett til sjøfiske og Grunnloven § 102 andre punktum. Temarapportene går grundigere igjennom disse tre områdene og konkluderer med klare anbefalinger på hvert felt:

- Anbefalinger om enslige mindreårige asylsøkere:

«Norske myndigheter må gi enslige mindreårige asylsøkere over 15 år et omsorgstilbud som både kvalitativt og rettighetsmessig er likeverdig det tilbudet som gis til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år og øvrige barnevernsbarn.

En eventuell ny lov om omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år må gi enslige mindreårige asylsøkere et likeverdig tilbud som øvrige barnevernsbarn.»

- Anbefalinger om sjøsamenes rett til sjøfiske:

«Sjøsamenes rett til fiske som en del av deres kulturøvelse og basert på deres historiske fiske, bør lovfestes. Det samme gjelder retten til en positiv forskjellsbehandling ved tildeling av kvoter og tilsvarende, hvis dette er nødvendig for ivaretagelsen av sjøsamenes materielle kulturgrunnlag.

Sjøsamenes rett til deltakelse i bruk, styring og forvaltning av sitt materielle kulturgrunnlag må sikres bedre i lovverket enn hva som er tilfellet i dag for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser.

Lovgivningen må sikre at inngrep som kan innvirke på sjøsamenes materielle kulturgrunnlag blir tilstrekkelig utredet.»

- Anbefalinger om Grunnloven § 102 andre punktum:

«Regjeringen bør utrede i hvilken utstrekning tvangsmiddelbruk i medhold av straffeprosessloven § 222d og politiloven § 17d er forenelig med Grunnloven § 102, andre punktum. Man bør vurdere å suspendere adgangen til tvangsmiddelbruken inntil Stortinget har tatt stilling til grunnlovsspørsmålet.

Det er behov for en helhetlig gjennomgang og evaluering av de metoder politiet og forsvarret har til disposisjon for å bekjempe terrorisme og andre alvorlige trusler.»

Komiteen viser til at disse anbefalingene blant annet peker på behov for endringer i dagens lover og forskrifter og behov for ytterligere utredninger og presiseringer.

Komiteen understreker at oversendelse av rapporten til regjeringen ikke innebærer at Stortinget har tatt stilling til konklusjonene eller anbefalingene fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding I fremmes av en samlet komité.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og råder Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k :

I

Stortinget ber regjeringen gjennomgå anbefalingene i årsmeldingen for 2016 fra Norges nasjonale

institusjon for menneskerettigheter og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med hvordan anbefalingene er fulgt opp.

II

Dokument 6 (2016–2017) – Årsmelding for 2016 fra Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 6. juni 2017

Hadia Tajik

leder

Kari Henriksen

ordfører

